

proces osvojování ženských rolí kontinuitu a vývoj vztahu dívky k matce a podporuje ztotožnění s matkou jako jedincem; není to osvojování charakteristik zvnějšku definované role (Chodorow, str. 51). Takový vzor dívku připravuje na její sociální situaci v pozdějším životě, tato situace jej nadále upevňuje a dívka se začlení do světa žen, který se vyznačuje malými formálními rozdíly mezi rolemi (Rosaldo, str. 29) a který po ní v mateřství znovu vyžaduje „osobní ztotožnění“ s jejími dětmi. A tak se cyklus obnovuje.

Chodorow alespoň k mému uspokojení demonstruje, že femininní osobnost, charakterizovanou personalismem a partikularismem, lze vysvětlovat jako osobnost, kterou vytvořily spíše sociostrukturální systémy než vrozené biologické faktory. O této otázce není třeba dále hovořit. Ale pokud platí, že „femininní osobnost“ je téměř univerzálním faktem, pak lze tvrdit, že její rysy možná dále přispěly k názoru, že ženy jsou jaksi méně kulturní než muži. To znamená, že ženy mají sklon vytvářet se světem vztahy, které může kultura chápat jako vztahy, které jsou spíše „jako příroda“ – imanentní a tkvící ve věcech jako takových – než „jako kulturu“, která věci transcenduje a transformuje vrstvením abstraktních kategorií a neosobních hodnot. Vztahy ženy tíhnou jako příroda k relativní bezprostřednosti, přímosti, zatímco muž nejenže tíhne k vytváření vztahů mnohem zprostředkovanějších, ale ve skutečnosti si často důsledněji a pevněji než k samotným lidem a věcem vytváří vztahy ke zprostředkujícím kategoriím a formám.

Lze tedy snadno pozorovat, jak femininní osobnost značnou měrou přispěla k tomu, že se na ženu pohlíží jako na bytost „blíže přírodě“. Avšak současně nelze popřít, že ženské způsoby utváření vztahů mají v kulturním procesu mocnou a významnou úlohu. Neboť právě tak jako je relativně bezprostřední utváření vztahů v jistém smyslu na nižším stupni spektra duchovních funkcí člověka, zakotvené a spíše zacházející do podrobností než transcendující a syntetizující, stojí takový způsob utváření vztahů současně i na nejvyšším stupni tohoto spektra. Vezměme v úvahu vztah mezi matkou a dítětem. Matky mají sklon oddat se svým dětem jako jedincům bez ohledu na pohlaví, věk, krásu, rodovou příbuznost nebo jiné kategorie, které by bylo možno k dítěti vztahovat. Takže jakýkoliv vztah s touto vlastností – nejen vztah matka-dítě, ale jakýkoliv druh vysoce osobní, relativně bezprostřední oddanosti – lze považovat za vzpouru proti kultuře a společnosti „zezdola“, pokud jde o dílčí individuální oddanost v protikladu k solidaritě skupiny. Vztah matka-dítě lze však také chápat jako činitel, který ztělesňuje a syntetizuje kulturu a společnost „seshora“ v tom smyslu, že předsta-

vuje všeobecné lidské hodnoty, které přesahují hranice oddanosti k specifickým sociálním kategoriím. Každá společnost musí mít sociální kategorie, které transcendují osobní projevy věrnosti, ale každá společnost musí rovněž u všech svých členů pěstovat smysl pro svrchovanou morální jednotu, přesahující hranice těchto sociálních kategorií. Takže zdánlivě typicky ženský psychický modus, který tíhne k přehlížení kategorií a k vyhledávání „kontaktu“ (Chodorow, str. 55, podle Bakana, 1966) s jinými osobami přímo a osobně, bývá současně spojován s nejvyššími stupni kulturního procesu, i když se může z určitého hlediska jevit jako nedostatečně kulturní.

IMPLIKACE INTERMEDIÁRNOSTI

V této stati se v první řadě pokouším objasnit příčiny univerzálně druhoradého statusu žen. Intellektuálně a osobně jsem cítila, že mne tento problém nesmírně provokuje; cítila jsem, že jsem nucena se jím zabývat dříve, než provedu analýzu postavení ženy v nějaké specifické společnosti. Místní proměnné ekonomických, ekologických, historických, politických a sociálních struktur, hodnot a světového názoru by mohly vysvětlit obměny v tom univerzálním, ale samo univerzální by vysvětlit nemohly. A jestliže jsme nechtěli přijmout ideologii biologického determinismu, pak se mi zdálo, že by se ve vysvětlení mohlo pokročit odkazem na jiné univerzálie lidské kultury. Proto byly zevrubné rysy přístupu – i když samozřejmě nebylo nabídnuto specifické řešení – determinovány problémem samým a nikoliv nějakou její vlastní zálibou v globální abstraktní strukturální analýze.

Tvrdila jsem, že univerzální devalvování žen by mohlo být vysvětleno předpokladem, že ženy jsou považovány za bytosti, které mají k přírodě blíže než muži, zatímco muži jsou jednoznačněji považováni za ty, kdo zaujímají vyšší sféru kultury. Rozlišování kultury od přírody je samo o sobě produktem kultury, nejstručněji definované jako transcendence přirozených daností života prostřednictvím systémů myšlení a techniky. To je samozřejmě analytická definice, já jsem se však snažila dokázat, že na určité úrovni dokáže každá kultura v té nebo oné formě transcendovat přírodu, třeba jen prováděním rituálu jako formy prosazení schopnosti člověka ovládat ty-